

**ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА НАУЧНО ЖУРИ
ПРИ ГГФ - СУ „СВ. К. ОХРИДСКИ“,
ДОЦ. Д-Р ЕЛКА ДОГРАМАДЖИЕВА**

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Николина Руенова Попова - Димитрова

Международно висше бизнес училище - Ботевград

на дисертационния труд на **Мария Георгиева Георгиева,**

редовен докторант в катедра „География на туризма“, ГГФ – СУ „Св. Климент Охридски“,
на тема:

**„КОНЦЕПЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕКОТУРИЗЪМ В РИЛО-ПИРИНСКИ
ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН”**

с научен ръководител проф. д-р Васил Маринов

за присъждане на ОНС „*доктор*“ по професионално направление 4.4. „Науки за земята“,
научна специалност „География на рекреацията и туризма“

Уважаема г-жо Председател на Научното жури,

Уважаеми членове на Научното жури,

Рецензията е възложена със заповед № **№ РД 38-118/18.02.2022.** г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“, в съответствие със ЗРАСРБ и във връзка с решение на заседание на първичното научно звено към катедра „на катедра „География на туризма“ при Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, проведено на 28.01.2022 г.

I. Данни за кандидата в съответствие със законовите изисквания

Кандидатката за образователната и научна степен „доктор“ :Мария Георгиева Георгиева е родена на 08.07.1991г. Висшето си образование – ОНС „магистър“ по "Управление на туризма" получава в Нов български университет (01.10.2014 – 04.2017), а

ОНС „бакалавър“ по Туризъм - в Софийски Университет "Св. Климент Охридски" (01.10.2010 – 01.09.2014 г.). През 2018 г. е зачислена в редовна докторантура в катедра „География на туризма“ - ГГФ, СУ „Св. Климент Охридски“. Професионалният си опит, от 2005 г. досега, кандидатката е натрупала в различни сфери на образованието и икономиката, пряко и косвено свързани с туризма. От 2020 г. е инспектор "Учебна дейност" към катедра "География на туризма"., ГГФ – СУ „СВ. К. Охридски“.

II. Актуалност на темата и обща характеристика на дисертацията

Темата на предложената за рецензия дисертация е безспорно актуална и значима. Една от отличителните черти на съвременното туристическо търсене е екологичната му ориентация, търсене на екологични дестинации с възможност за пряк контакт с природата. Но, както всяка туристическа дейност и екотуризъмът съдържа потенциал за негативни въздействия върху природната среда. Устойчивото управление на екотуризма е свързано с по-широки политически въпроси, с ясно формулирани политики в областта на защитените територии и природната среда, и в областта на туризма, фокусиран върху екотуризма като алтернатива на масовия морски и зимен планински туризъм

Дисертационният труд, от структурна и съдържателна гледна точка, отговаря на тематиката, критериите, изискванията и спецификата на научната специалност „География на рекреацията и туризма“ и на изискванията за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

Предложеният дисертационен труд е в обем от 267 страници, от които 215 страници основен текст и 52 страници приложения. Дисертационният труд включва 57 таблици, 17 фигури и 26 приложения. Списъкът на използваните източници обхваща 247 заглавия, от които на 147 кирилица, 76 на латиница и 24 източника от Интернет.

Обектът и предметът на изследване са ясно формулирани и в пряка връзка с темата и **целта**, а именно, извеждането на концепция за развитие на екотуризъм в Рило-Пиринския туристически район (РПТР) в границите, очертани от Концепцията за туристическо райониране на Република България (2015). Изследователските задачи, произтичащи от **целта** са седем (7). Те са логически обвързани с темата и обхващат всички нейни основни аспекти.

Теоретичната рамка на изследването е адекватна на изследователската цел.

Представени са достатъчно и подходящи за целите на изследването теории и теоретични модели. **Методиката** на изследване е адекватна на темата. Използван е широк набор от общи и частни методи на изследване, обединени в методическа рамка, съответстваща на изследователската цел и произтичащите от нея задачи. Планираните методи са приложени коректно. Изследователската процедура е описана точно - използваният инструментариум, методите за събиране и за обработка на данните, гарантиращи получаването на достоверни резултати и обосновани изводи.

В *първа глава* авторът прави обширно представяне на историческото развитие на екотуризма с поставяне на акцент върху особеностите в развитието му, в т.ч. обуславящите го фактори, влиянията му върху средата, през различните периоди. Авторът демонстрира много добро познаване на същността на понятието „екотуризм“, въз основа на което *систематизира редица от съществуващите дефиниции на екотуризма в четири групи* въз основа на основната посочена негова особеност във всяка от тях. Липсва критичен анализ на практически ориентирани дефиниции като тази в Концепцията за туристическо райониране (2015), на Българска асоциация за алтернативен туризъм /БААТ/и др., в духа на анализа на същността на понятието в т.1.1.1.2. Широкият и сравнително задълбочен анализ би могъл да се използва от автора, за да даде своя работна дефиниция за екотуризм, на която да базира концепцията си.

На база на анализ на множество литературни източници, сравнително задълбочено са разгледани основните принципи и отличителни черти на продукта на екотуризма, характеристиките на еко туриста, връзките на екотуризма с други видове туризъм, както и политиките, свързан с планирането и управлението му.

В т. 1.2 Методика на проучването е представен модел за оценка на условията и факторите за развитие на екотуризм и разработване на концепция (Фиг. 3). Моделът стъпва на оригинални идеи на автора и по същество представлява конструктивната рамка на концепцията. Възниква въпрос защо не е предвидено проучване на такива важни субекти като мениджмънта и доставчиците на еко туристически услуги, например, на НП „Рила“ и НП „Пирин“.

Първа глава съдържа фундаменталната методологична рамка, върху която стъпва изследването

Втора глава „Външна среда за развитие на екотуризм“ стъпва на богата вторична

информация и представлява добре систематизиран преглед на глобалните тенденции в търсенето за екотуризъм, сертифициране в сферата на екотуризма и на водещи дестинации за екотуризъм (на примера на Коста Рика). Те са взети предвид при провеждането на теренното проучване от автора.

Трета глава „Вътрешна среда за развитие на екотуризъм в Рило-Пирински туристически район“ разглежда основните фактори, влияещи върху развитието на еко туризма – географско положение и достъпност, природна среда и ресурсен потенциал за развитие на екотуризма, социално-икономическа среда за развитие на туризма , туристически контекст на развитието на екотуризма и правно-политическата среда за развитие на екотуризъм. Ще отбележим, че приложеният компонентен подход при анализа на природната среда би следвало да се комбинира с комплексен- по природни комплекси, за да се свърже пряко с възможните видове рекреационна дейност, влизаща в периметъра на еко-туризма, както и с териториалния обхват на защитените територии –места за рекреационно-познавателен туризъм. Приложеният компонентен подход осигурява инвентаризационен преглед на природните ресурси. Точка 3.2.8 Оценки на природно-ресурсният потенциал не е прецизно формулирана, не е ясно каква е оценката – рекреационна, аграрна, икономическа и т.н. Трета глава е стегнат преглед на вътрешната среда за развитие на еко туризма в РПТР.

Четвърта глава „Правно-политическа среда за развитие на екотуризъм“ разглежда наднационални организации и документи, определящи националните политики в областта на устойчивото туристическо развитие в т.ч. еко туризма, както и нормативната уредба на Република България, регламентираща развитието на екотуризъм и вътрешната правно-политическа среда за развитие на екотуризъм (управление и планиране на екотуризма в РПТР на местно и регионално равнище).

Особен интерес представляват резултатите от собственото проучване на автора, проведено през 2021 г. относно отношението на местните власти към развитието на екотуризъм. Независимо, че са представени публикувани резултати от изследване на автора на дисертационния труд, липсва въвеждаща част с ясно посочване на основните атрибути на изследването, целта и структурата на въпросника, поради което е затруднено следеното на текста. Резултатите обосновават актуалността на темата и необходимостта от научно обслужване на практиката в екотуризма за решаване на значими проблеми в развитието

му и на първо място в управлението му. За това свидетелства високата оценка, от страна на всички общински администрации, на развитието на екотуризъм, но, незначителните целенасочени усилия, полагани от общините за развитието му.

Пета глава „Екотуризъм в Рило-Пирински туристически район“ анализира основни аспекти на екотуризма в РПТР, свързани с . историческото му развитие, туристическото предлагане и туристическото търсене. Авторът представя много добра систематизация и групиране на общините от изследвания район по набор от показатели - брой легла, дял в туристическото предлагане, период на функциониране. Разгледана е динамиката в развитието на настанителната база за 20-годишен период – 1998 г. – 2018 г. Авторът е изчислил и основни показатели на ефективността на местата за настаняване в Рило-Пиринския туристически район за 1998г., 2008г. и 2018г., установявайки, че промяната в ефективността на използването ѝ изостава

Представени са резултати от анкетно проучване за установяване на профила на местата за настаняване, предпочитани от еко туристите. В проучването са обхванати 23% от леглата в РПТР. Резултатите разкриват средното ценово равнище според категорията и капацитета на обекта, видове практикуван туризъм, причини за избор на дестинацията, допълнителните услуги, свързани с екотуризма, каналите за разпространение на информация и реклама. Разкрити са важни тенденции, свързани със степента на прилагане на основните принципи и характеристики на екотуризма в реалното туристическо предлагане, например, енергоспестяващи практики, наемане на местен персонал и др. Проучването установява местата за настаняване, които могат да се квалифицират като еко туристически. Обект на анализ в глава пета са и заведенията за хранене и развлечения (5.2.3) – структурата им и териториалното им разпределение, както и специализираната туристическа инфраструктура (5.2.3) - инфраструктура за пешеходния туризъм, интерпретативни маршрути и еко пътеки, инфраструктура за туристическа информация, спортно-туристическа инфраструктура.

Авторът е провел анкетно проучване сред 54 туроператори като 94% са посочили, че предлагат екотуризъм в РПТР. Установени са структурата на туристите, най-често посещаваните атракции, туроператорската оценка на отделните елементи на предлагането и мястото на екотуризма сред предлаганите видове туризъм на вътрешния и международния пазар. Проведен е задълбочен анализът на туристическото търсене по отношение на

териториалните му особености, динамиката, структурата на търсенето и основни поведенчески параметри – среден престой, предпочитани дестинации и др. Авторът е изследвал потенциалното туристическо търсене през 2019 г. чрез стандартизиран онлайн въпросник, Респондентите са 273. Установени са причините за предприемане на туристическо пътуване, факторите, определящи избора на дестинация, предпочитаните основни видове туризъм и туристически атракции и пр. Ефективното туристическо търсене в РПТР е изследвано в периода февруари-октомври 2019 г. Анкетирани са 121 туристи в 16 от общините в района. Установени са профилът на туристите, мотивацията за пътуване, поведенческият им модел и степента а удовлетвореност от елементите на туристическото предлагане

Същностното изследване на автора е представено в т.5.4 „Сравнителен анализ на мненията на заинтересованите по същността на екотуризма и основни негови характеристики в РПТР“. Установени са: разбирането на заинтересованите от екотуризъм, съвместимостта на екотуризма и ски туризма на една и съща територия, мястото на еко туризма сред другите видове туризъм, развити в района. От научен интерес е ранжирането на девет (9) индикатора за устойчиво развитие и екотуризъм според степента им на важност

Шеста глава представя същинската концепция за развитие на екотуризма, в която са анализирани силните страни и възможностите за развитие на екотуризъм от една страна, както и проблемите, и насоките за тяхното решение, от друга. Идентифицирани и анализирани са проблемите на средата, в която се развива екотуризмът – природна и социално-икономическа среда; проблеми, свързани с туристическия продукт на екотуризма - дефинирането и операционализирането на екотуризма, предлагането на екотуризма; проблеми, свързани с туристическото търсене и реализацията на продукта на екотуризма и проблеми на туристическата политика и планиране, най- вече дефицит на стратегически подход при планирането и управлението на туризма; липса на координация и взаимодействие между субектите на управление и бизнеса; качеството на плановите документи за развитие на туризма на местно и регионално ниво; липсата на актуални планове за управление в защитените територии.

На база на проведеното изследване и получените резултати авторът е разработил добре аргументирана Концепция за териториално развитие на екотуризма в РПТР. Изведени са

стратегически цели за развитие на екотуризъм в РПТР, свързани със запазване на качеството на околната среда, развитие на конкурентоспособен продукт на екотуризма, ефективна реализация на продукта на екотуризма, ефективно управление на екотуризма в района, основано на взаимодействие и партньорство. Предложени са приоритетни мерки във връзка с тяхното постигане.

Изводите на автора имат и научно-изследователска, и практическа насоченост, което им придава голяма значимост. Научното обслужване на туристическата практика изисква изследователски фокус върху необходимостта от интегриран подход към туристическото планиране и планирането на околната среда.

III Научни и научно-приложни приноси

Към теоретико-методичните приноси на труда отнасяме: 1/ Модел за оценка на условията и факторите за развитие на екотуризъм 2/ Значителна по обем фактология с емпиричен характер, обогатяваща теорията в областта на развитието на екотуризъм – търсене, предлагане и потребление на еко туристически продукт.

Към научно-приложните приноси отнасяме: 1/ Концепция за териториално развитие на екотуризма в РПТР с основни приносни елементи - идентифицирани съществуващите проблеми, научно обосновани стратегическите цели за развитие на екотуризъм в РПТР и предложените приоритетни мерки във връзка с тяхното постигане.

Критични бележки

Забелязани са някои пропуски, вече паралелно посочени, които не са от принципно естество и не се отразяват по същество на качеството на проведеното изследване.

Представена е официална **справка - доклад** от Системата за проверка на оригиналността на текста на Софийски университет "Св. Климент Охридски", за липса на **плагиатство** с дата 3/14/2022

Авторефератът, в обем 36 печатни страници, отразява вярно и точно дисертационния труд. Като препоръка бихме посочили да се постави по-силен акцент върху научните и практически приноси на изследването в заключителната част на автореферата. Представените 3 публикации, от които една е в съавторство, са пряко свързани с темата на труда.

Заключение

Налице е завършеност и изчерпателност на темата, посочени са ограниченията на изследването. То е самостоятелно, с ясно открит личен принос на автора, както в теоретичен, така и в методичен план и се отличава с подчертан практико-приложен характер. Въз основа на посочените обстоятелства, предлагам на членовете на Научното жури да се присъди на Мария Георгиева Георгиева ОНС „доктор” по професионално направление 4.4 Науки за Земята, научна специалност: „География на рекреацията и туризма“

София,
28.04.2022

Рецензент:.....
/ проф. д-р Николина Попова/